

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ**

**И.АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИ**

Ж.БАЛАСАГЫН АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИ

_____Диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда УДК.....

ОСМОНАЛИЕВА САБИРА ЧОЁНОВНА

**ЖОГОРКУ ОКУУ ЖАЙЛАРЫНЫН ПЕДАГОГИКА
ФАКУЛЬТЕТИНИН СТУДЕНТТЕРИНЕ ОКУУЧУНУН ЖАЗУУ
МАДАНИЯТЫН КАЛЫПТАНДЫРУУНУ ҮЙРӨТҮҮНҮН ИЛИМИЙ
ДИДАКТИКАЛЫК НЕГИЗДЕРИ**

**13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы
(кыргыз тили)**

Педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу
үчүн жазылган диссертациянын

АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек-2024

Диссертациялык иш Б.Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университетинин педагогика, психология окутуунун технологиялары кафедрасында аткарылды.

Илимий жетекчи: **Сакиева Сайипжамал Салайдиновна**, педагогика илимдеринин доктору, профессор, Б.Осмонова атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университетинин педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын башчысы

Расмий оппоненттер:

.....
.....
.....

Жетектөөчү мекеме:

.....
.....

Дареги:7156000, Кыргыз Республикасы,

Диссертациялык ишти коргоо 2024-жылдын саат И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин, Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жана Кыргыз Билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илиминин доктору (кандидаты) жана психология илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу боюнча уюштурулган Д **13.23.673** диссертациялык кеңешинин жыйынында корголот.

Дареги: 720023. Бишкек шаары, 10-кичи району, Саманчин көчөсү, 10а
Диссертациялык иш менен И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин илимий китепканасынан таанышууга болот.

Дареги: 720026. Бишкек шаары, Разаков көчөсү, 51. <http://arabaev.kg/do.kg>

Автореферат 2024-жылдын..... да таркатылды.

**Диссертациялык кеңештин окумуштуу катчысы,
педагогика илимдеринин кандидаты, доцент:**

Омурбаева Д.К

ИЗИЛДӨӨ ИШИНИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Трансформацияланган кыргыз коомунда жаңылануу жараянынын интенсивдүү өнүгүшү социо-экономикалык, социо-маданий өзгөрүүлөр менен коштолуп, коомдо социалдык заказ менен детерминацияланган билим берүүнүн негизги принциптерин жаңыча түшүнүү зарылдыгы байкалууда. Жаңы реалдуулуктарда мектеп окуучуларынын жазуу маданиятын калыптандыруу өтө актуалдуу маселелерден болууда. Ушуга байланыштуу, окутуунун бардык этаптарында башталгыч класстын окуучуларынын тилдик компетенттүүлүгүнүн көрсөткүчтөрүнүн бири болуп, жазуу маданиятын калыптандыруу эсептелет. Окумуштуулардын изилдөөлөрүнүн натыйжасы көрсөткөндөй, жогорку класстарда бул көндүмдү калыптандыруунун ийгиликтүүлүгү биринчи кезекте баштапкы жалпы жана негизги жалпы билим берүүнүн ортосундагы уланмалуулукту (преемственность) ишке ашыруудан көз каранды болсо, биздин изилдөөбүз дал ошол баштапкы жалпы билим берүү тактап айтканда, кенже мектеп окуучуларынын жазуу маданиятын калыптандырууда негизги роль ойногон башталгыч класстын мугалимдеринин жазуу маданиятын талапка ылайык калыптандыруу болуп саналгандыктан, учурдун көйгөйлүү маселеси катары тандалды. Ошентип, кыргыз коомунун жогорку окуу жайларынын педагогика факультеттеринин студенттерине окуучулардын жазуу маданиятын социалдык-педагогикалык деңгээлде калыптандырууну үйрөтүүдөгү актуалдуулуктардын бири, жогорку деңгээлдеги коммуникативдүү жана компетенттүү, социо-маданий чөйрөдө ийгилик, натыйжа жарата алган адис мугалимдерди калыптандыруу саналат. Жогорку окуу жайларынын педагогика факультеттеринин студенттерине окуучунун жазуу маданиятын калыптандырууну үйрөтүүнүн усулун талдоодо коомдун, тактап айтканда мектеп системасынын талабын канааттандыра албаган көрүнүштөрдү аныктоого мүмкүндүк берди. Кенже мектеп окуучуларына жазуу маданиятын үйрөтүү маселелерине арналган илимий эмгектердин көптүгүнө карабастан (Р.С.Панова, И.В.Мартынова, Е.М.Куланина, В.А.Илюхина, И.А.Батманов,

Г.А.Бакулина, Г.В.Чиркина ата мекендик окумуштуулардан Г.Т.Жаманкулова, К.Ашыралиев, К.Сартбаев, С.К.Рысбаев, Б.Рысбекова ж.б.) окуучулардын жазуу маданиятындагы ийгиликсиздиктер белгиленет. Изилдөөнүн жүрүшүндө белгилүү болгондой көптөгөн илимпоздор кенже мектеп курагындагы окуучулардын жазуу маданиятын өнүктүрүүнү сабаттуулуктун алгачкы кадамы катары карашат. Башталгыч билим берүүнүн алгачкы этаптарындагы жазуу маданиятын калыптандыруу үчүн баланын курактын психикалык-физиологиялык өнүгүүсүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу зарыл. Андыктан болочоктогу башталгыч класстын мугалимдеринин даярдыгы эң биринчи мааниге ээ. Башталгыч класстын мугалиминин же жогорку окуу жайларындагы педагогика адистигинин студенттеринин педагогикалык потенциалы - анын башталгыч класс окуучусунун сабаттуу жазуу маданиятын натыйжалуу калыптандыруу ишинде гана толук ачылышы мүмкүн. Ушундан улам ар бир педагогикалык жогорку окуу жайынын жана орто кесиптик окуу жайынын педагогикалык факультетинин студенттин окуучунун жазуу маданиятын (каллиграфиясын) калыптандыруу, өнүктүрүү багытында кесиптик компетенттүүлүгү калыптандырылышы зарыл, андагы окуу-тарбия процесси да мына ушуга багытталышы керек. Окумуштуулардын пикирине ылайык, окуучунун баштапкы билим алуу мөөнөтүндө жазуу маданиятын толук өздөштүрбөстөн артта калуусунун ордун кийин толтурууга болбойт, ал эми артта калуу аны жеңүү үчүн кыйла татаал жана атайын аракеттерди талап кылат. Мындай көрүнүш кол жазма сулуулугу калыптанбаган абалда студенттерге көбүрөөк тиешелүү. Кенже мектеп окуучуларынын жазуу маданиятын калыптандыруу боюнча иш алып барууда окуучулардын жазуу техникасын бекем өздөштүрүү баскычынан мурда болушу керек деген божомол жазууну үйрөтүүнүн салттуу баскыч системасынын негизи болуп, биринчи этапта жазуу техникасын калыптандыруу маселеси чечилсе, ал эми экинчи этапта жазуу маданиятын өнүктүрүү боюнча иш алып барууга болот, анын алкагында сүйлөө жана жазуу тилин түзүүдө алдыңкы болуп грамматикалык көндүмдөр эсептелет, ал эми функционалдык жагына экинчи

даражадагы роль берилет. Мындай окутуунун натыйжасында кенже мектеп окуучусу жазуу тилинин жана маданиятынын түзүлүшүн, анын билим берүү эрежелерин жакшы өздөштүрөт, бирок аны турмуштук деңгээлде колдоно албайт. Илимий-методикалык деңгээлдеги актуалдуулук болуп, кенже мектеп курагындагы окуучулардын жазуу маданиятын үйрөнүүсүнүн учурдагы стратегиялары өзгөрүлгөн социалдык шарттарга айрым учурларда ылайык келбегендиги саналат. Ушуга байланыштуу инсанга багытталган билим берүү шарттарында, ошондой эле кенже мектеп жашындагы психоллингвистикадагы кепти өнүктүрүүнүн аяктоочу мезгили катары таануу менен кенже мектеп окуучуларынын жазуу тилин жана жазуу маданиятын окутуунун алгачкы стадиясында калыптандыруу үчүн шарттарды түзүүнүн методдорун максаттуу издөө жана ишке киргизүүнүн объективдүү зарылдыгы кескин өсүүдө, ал программалык талаптар менен кенже мектеп окуучуларынын жазуу тилин жазуу маданиятын өнүктүрүүнүн реалдуу деңгээлинин ортосундагы карама-каршылыктарды жоюуга мүмкүндүк берет. Илимий-теориялык актуалдуулугу катары педагогикалык факультеттердин студенттерине болочоктогу окуучусунун сабаттуулугун жоюу маселесин изилдеген эмгектердин санынын аздыгы. Ошол себептүү учурда каллиграфия маселесинде бир катар көйгөйлүү жагдайлар көп эле кездешет. Кыргыз Республикасынын Президентинин 2022-жылдын 5-октябрында билим берүү кызматкерлеринин алдында сүйлөгөн сөзүндө “Улуттук маданиятты өркүндөтпөй туруп биздин элдин социалдык абалын жакшырта албайбыз. Маданият – мамлекеттин жана улуттун уңгулуу маңызы, идеологиясы”, - ([<https://reporter.kg/zhaparov-madaniyat-mamlekettin-uluttun-ideologiyasy/>]) деп жөн жерден айткан эмес. Андан сырткары “Мамлекеттик тилди өркүндөтүү жөнүндөгү” Жарлыгынын талаптарын ишке ашыруу; кыргыз тилинин, адабиятынын алиппе жана окуу сабактарынын педагогикалык, дидактикалык, илимий-методикалык маанисин көтөрүү; ар бир окуучунун мектептин алгачкы жылдарынан тартып туура сүйлөй билишин, туура жана сабаттуу жаза билишин, буга карата анын жеке муктаждыгын калыптандыруу маселелери да Кыргыз Республикасынын

Президенти тарабынан көтөрүлгөн. Мындай маселелерге чет элдик окумуштуулар Д.Б.Эльконин, Н.А.Федосова, Л.С.Славин, М.М.Кашина, Г.И.Карнаухова, Т.С.Комарова, В.А.Ильяхина сыяктуу окумуштуулар да эмгектерин арнашты. Кыргыз педагогикасы аталган маселени системалуу түрдө изилдебесе да айрым эмгектери менен белгилүү окумуштуулар катары Б.Рысбекованы, С.Рысбаевди, В.Мусаеваны, А.Акунованы, А.Мураталиеваны, Б.Кубаталиевди, А.Абыканованы, М.Асаналиеваны белгилей кетүүгө болот.

Диссертациянын темасынын илимий мекемелерде жүргүзүлгөн илимий-изилдөө иштери менен болгон байланышы. Изилдөөнүн темасы Жалал–Абад мамлекеттик университетинин педагогика, психология жана окутуунун технологиялары кафедрасынын негизги илимий изилдөө иштери менен байланышкан.

Изилдөөнүн максаты. Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларынын педагогикалык факультеттеринин студенттерине окуучунун жазуу маданиятын калыптандырууну үйрөтүүнүн теориялык негиздерин талдоо, илимий ыкмаларын иштеп чыгуу жана эксперименталдык текшерүү.

Изилдөөнүн милдеттери:

- Башталгыч класстын болочок мугалимдеринин профессионалдык педагогикалык даярдыгына байланыштуу маселелерге иликтөө жүргүзүү жана аларды жалпылаштыруу.

- Педагогикалык факультеттердеги студенттердин окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу процессинде болочок мугалимдин өзүнүн профессионалдык педагогикалык маданиятын калыптандыруунун жолдорун жана каражаттарын табуу.

- Кыргыз тили, алиппе жана окуу предметтери аркылуу студенттин окуучунун жазуу маданиятын калыптандыруу боюнча профессионалдык даярдыгын калыптандыруу боюнча эксперименталдык иштердин натыйжалуулугун аныктоо;

- Кыргыз тили, алиппе жана адабий окуу предметтери аркылуу болочок мугалимдин окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу боюнча

профессионалдык даярдыгын калыптандырууда алынган жыйынтыктардын, тыянактардын негизинде практикалык сунуштарды даярдоо.

Изилдөөнүн илимий жаңычылыгы:

- Республиканын жогорку окуу жайларынын педагогикалык факультеттеринде окуп жаткан студенттердин, башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу ишиндеги профессионалдык педагогикалык даярдыгын деңгээли аныкталды, анын маани-маңызы жана структуралык түзүмү такталды;

- Башталгыч класс окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруунун жогорку деңгээли жана болочок педагогдорду даярдоону өркүндөтүүнүн жолдору аныкталды, педагогикалык чыгармачылыктын ролу, окутуу процессинин индивидуалдаштырылышы, анын профессионалдык педагогикалык ишмердүүлүктүн тилдик, адабий окуу, алиппелик жана башка түрлөрү менен интерграцияланышы ишке ашырылды;

- Окуучунун жазуу маданиятын калыптандырууда студенттердин профессионалдык педагогикалык даярдыгын камсыздаган каражат жана форма, метод жана жогорку натыйжалуу технологияларынын иштелип чыккан, текшерүүдөн өткөн системасы түзүлдү;

- Башталгыч класс окуучусунун жазуу маданиятынын жекелик (индивидуалдык) мүнөздөрү эске алынып, окутуунун педагогикалык технологиялары (когнитивдик, коммуникативдик, рефлексиялык, аксиологиялык, социомаданий) иштелип чыкты;

- Жазуу маданиятын калыптандыруунун структуралык түзүмдөрү иштелип чыкты жана өнүктүрүлдү, кыргыз тили, алиппе жана адабий окуу сабактарында түзүлгөн окуучунун жазуу маданиятын калыптандыруудагы педагогикалык жана методикалык тийиштүү шарттарды сактоонун эсебинен ишке ашырылды;

- Башталгыч класстардагы кыргыз тили, алиппе жана адабий окуу боюнча тажрыйбалык грамматикалык жана жалпы адистик жөндөмдөр боюнча темаларды жакшы сиңирүү үчүн болочок педагогдордун индивидуалдык

потенциалын, өз алдынчалыгын өстүрүү боюнча педагогикалык каражаттар түзүлдү.

Изилдөөдөн алынган натыйжалардын практикалык мааниси:

- Башталгыч класс окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу боюнча педагогикалык-методикалык шарттардын бул изилдөөдө сунушталган комплекси кыргыз тили, алиппе жана адабий окуу сабактарында жогорку деңгээлдеги педагогикалык даярдыкка ээ болгон педагогдорду даярдоо процессинин натыйжалуулугун арттырат;

- Окуучунун жазуу маданиятын калыптандырууда болочок мугалимдин профессионалдык педагогикалык даярдыгын арттыруу, өстүрүүнүн иштелип чыккан жана тажрыйбада сыналган натыйжалуу формалары жана методдору изилдөөдөгү проблемаларды чечүүгө өбөлгө болот жана педагогдорду даярдоодо колдонууга толук жарамдуу;

- Изилдөөнүн жыйынтыктары педагогикалык профилдеги ар кандай окуу жайларындагы жана факультеттердеги кыргыз тили, алиппе жана адабий окуу сабактарында окутуучунун ишинде колдонулса болот.

Изилдөөнүн коргоого коюлуучу негизги жоболору:

1. Башталгыч класстардын болочок мугалиминин профессионалдык педагогикалык даярдыгы жана маданияты түшүнүгү ар кандай тарыхый доорлордо адамзатка мүнөздүү болгон маданияттын жалпы түшүнүгүнөн келип чыгат. Бүгүнкү педагог жалпы адамзат иштеп чыккан маданий баалуулуктарды муундан-муунга өткөрүп берүүдө жана ал маданий баалуулуктарды тарбия ишинде, билим берүү тармагында кыйшаюусуз жетекчиликке алуучу негизги фигура болуп саналат. Изилдөөдө каралган башталгыч класстардын мугалимдеринин педагогикалык ишмердүүлүгү, алардын жогорку деңгээлдеги педагогикалык даярдыгы менен, маданияты менен тыгыз байланышта каралуучу жана ошого негизделген абалда болочок мугалимдин индивидуалдык мүнөзүнүн негизи катары каралат.

2. Профессионалдык педагогикалык маданият – коомдун өнүгүүсү менен өзгөрүп, анын муктаждыктарын, кызыкчылыктарын, баалуулуктарын,

идеаларын чагылдырып турган тынымсыз кыймылдагы динамикалуу көрүнүш.

3.Профессионалдык педагогикалык даярдыктын же маданияттын структуралык түзүмүндө (курамында) болгон аксиологиялык, чыгармачылык, коммуникативдик, технологиялык компоненттерди камтыган жана буга чейин белгилүү болгон ыкмалардан айырмаланып, биз тигил же бул элементтин белгилүү бир педагогикалык кырдаалга карата колдонулушунун ролун көрсөткөн системаны түзүү зарылдыгы бар экендигин белгилейбиз. Педагогикалык тажрыйбаны жалпылоонун негизинде анын структуралык түзүмдөрүн ажыратабыз: когнитивдик, аксиологиялык жана рефлексиялык, коммуникативдик, социомаданий параметрлери каралат.

4. Кыргыз тили, адабий окуу жана алиппе сабактарында болочок мугалимдин педагогикалык даярдыгын жана маданиятын калыптандыруу окуу материалын индивидуалдаштыруу жана дифференциациялоо жолу менен камсыздалат; интеграциялык процесстер жана предмет аралык байланыштар (кыргыз тили менен) системасын колдонуу; педагогдун чыгармачылыгынын катнашын көбөйтүү аркылуу, мында болсо интуиция, тапкычтык, ойлоп табуучулук, сабактын жүрүшүндөгү ар кандай тапшырмаларды ийгиликтүү чече билүү жөндөмү негизги планга чыгат.

5.Кыргыз тилиндеги, адабий окуудагы жана алиппедеги кызыктуу материалдарды тилдин, карым-катыштын өзгөчө формасы катары активдүү колдонуу башталгыч класстардын болочок мугалиминин өзүнүн профессионалдык даярдыгын калыптандыруу жана өнүктүрүүдөгү эң эле натыйжалуу шарт. Адабият жана искусствонун башка түрлөрүнүн тилине таянуу менен социомаданий феноменди түшүнүү максатында класстагы ар бир окуучунун жазуусунун индивидуалдык формалары, алар менен баарлашууну активдештирүү үчүн заманбап технологияларды колдонуу зарылдыгы бар, башталгыч класс окуучусунун өзү тарабынан класстан тышкаркы иш-чараларда, үйдө жасалган, алардын өзүн-өзү жана ата-энени окутуу, тарбиялоого болгон умтулуусун өстүргөн материалдарды сабактарда

колдонуу жакшы натыйжаларды берет.

Издөнүүчүнүн жеке салымы:

- Башталгыч класстын болочок мугалиминин профессионалдык педагогикалык даярдыгы жана маданияты түшүнүгүнүн калыптанышынын тарыхый шарттарына анализ жүргүзүлдү, педагогикадагы жана психологиядагы болочок мугалимдин профессионалдык педагогикалык даярдыгынын, маданиятынын проблемалары иликтенди;
- Мугалимдин кесиптик даярдыгынын калыптанышынын теориялык жана тажрыйбалык анализден өткөрүлдү, республиканын жогорку окуу жайларындагы кыргыз тили, адабий окуу жана алиппе сабактарында болочок мугалимдердин педагогикалык ишмердүүлүгүнө карата иликтөөлөр жасалды;
- Башталгыч класстын болочок мугалимдеринин кесиптик даярдыгын калыптандыруу процессинде кыргыз тили, адабий окуу жана алиппе сабактарындагы жазуу жумуштарын окутууну индивидуалдаштыруунун ролу аныкталды;
- Окуучунун жазуу маданиятын калыптандырууда предмет аралык байланыштар системасын колдонуунун өзгөчөлүктөрү такталды;
- Башталгыч класстардагы кыргыз тили, адабий окуу жана алиппе сабактарында окуучунун жазуу маданиятын калыптандыруунун методикасы иштелип чыкты;
- Башталгыч класстардын окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу боюнча жалпы мүнөздөмө берүү жана эксперименталдык иштер жүргүзүлдү;
- Кыргыз тили, адабий окуу жана алиппе сабактары боюнча болочок педагогдун педагогикалык даярдыгын калыптандыруу боюнча практикалык сунуштар иштелип чыкты жана тыянак, жыйынтыктар жалпылаштырылды.

Изилдөөнүн натыйжаларын апробациялоо: Диссертациялык изилдөөнүн негизги жоболору жана жыйынтыктары боюнча эл аралык жана республикалык илимий-практикалык конференцияларда илимий баяндамалар жасалды. Б.Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик университетиндеги эл аралык илимий-практикалык конференция, республиканын бир катар

жогорку окуу жайларында өтүлгөн илимий-практикалык конференцияларда иштин жыйынтыктары апробацияланды. Изилдөөдөн алынган жыйынтыктар республикалык басма беттеринде, КРнын ЖАК тарабынан бекитилген илимий басылмаларда педагогикалык, илимий-методикалык макала түрүндө жарыяланды.

Диссертациянын структурасы жана көлөмү. Диссертация киришүүдөн, үч главадан, главалардан чыккан кыскача тыянактардан, жалпы корутунду жана практикалык сунуштардан турат. Илимий-педагогикалык жана методикалык адабияттардын тизмесине 174 аталыштагы эмгектер берилди. Жалпы көлөмү 182 бет, негизги текст 167 беттен турат. 12 таблицаны, 1 схеманы камтыйт.

ИЗИЛДӨӨНҮН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө изилдөө темасы, анын актуалдуулугу, изилдөөнүн максаты, объектиси, предмети, милдеттери, теориялык-методологиялык негизи, илимий гипотезасы, этаптары жана изилдөөнүн методдору, коргоого алып чыгуучу жоболор, ошондой эле изилдөө ишинин жаңылыгы, теориялык жана практикалык мааниси жөнүндө жоболору, изилдөөнүн жыйынтыктары текшерүү жөнүндө маалыматтар берилди.

Биринчи бапта – жазуу маданиятын калыптандыруу жана анын теорияда, окутуу методикасында изилденишинин абалы, башталгыч класстын окуучуларынын жазуу маданиятын калыптандыруунун педагогикалык шарттары, педагогика факультетинин студенттерине окуучунун жазуу маданиятын калыптандырууну үйрөтүүнүн программалык талаптары, башталгыч мектеп жашындагы балдардын жазуу маданиятын калыптандыруу проблемасынын азыркы учурдагы абалы, психологиялык, лингвистикалык жана психолингвистикалык аспектилерде изилдөө предметинин теориялык-методологиялык негиздери, азыркы теориядагы жазуу маданиятын калыптандыруу практикасын талдоонун жыйынтыгы көрсөткөн көйгөйлүү көрүнүштөрү иликтенди.

Биринчи баптын биринчи параграфындагы **жазуу маданиятын**

калыптандыруу жана аны теорияда изилденишинин абалы тууралуу маселени талкуулоодо маданият түшүнүгү, анын түрлөрү, жазуу маданиятынын тарыхы жана башталгыч класстын мугалимдеринин профессионалдык педагогикалык маданияты, педагогдун жана тарбиячынын профессионалдык маданияты, педагогикалык чеберчилик, педагогикалык баалуулуктардын классификацияланышы, профессионалдык педагогикалык маданияттын түзүмдүк түрлөрү, мугалимдин профессионалдык педагогикалык маданиятынын мазмунун түзүүчү негизги компоненттери илимий талдоодон өткөрүлдү. Белгилүү окумуштуулар Л.С.Выготскийдин, Н.И.Жинкиндин, ал эми Р.Лурия, С.Л.Рубинштейн, Д.Е.Элконин ж. б. эмгектерине таянуу менен “Жазуу кеби” түшүнүгүнүн жалпы психологиялык аспектиси теориялык анализден өткөрүлдү. Ошондой эле жазуу-сүйлөө ишмердигинин түзүмдүк операцияларын изилдөөгө, анын калыптанышына таасир этүүчү негизги психикалык процесстерди жана функцияларды өнүктүрүүгө салым кошуучулар катары (А.Н.Корнев, Р.И. Лалаева, Р.Е.Левина, А.К.Марков ж. б.) көңүл бурулду.

Биринчи баптын экинчи параграфындагы **башталгыч класстын окуучуларынын жазуу маданиятын калыптандыруунун шарттарын** иликтөөдө каллиграфия дисциплинасынын окуу жараянындагы ээлеген орду, башталгыч класстын мугалиминин каллиграфиясынын билим берүү программасынын талаптарына ылайык келүүсү, окуучунун жазуу маданияты билим берүүнүн стандартына ылайык келүүсү, окуучунун жазуу маданиятын калыптандыруунун максаттары жана милдеттери, башталгыч класстын мугалимдеринин компетенттүүлүгү жана күтүлүүчү натыйжалары, башталгыч класстын окуучуларынын сабактан тышкары иштерин уюштуруудагы тиешелүү компетенттүүлүгү, каллиграфия дисциплинасын өздөштүрүүдөгү талаптар, болочок адистин билим, билгичтик жана көндүмдөрү, туура жазуу эрежелери, жазуу гигиенасы, башталгыч класстын окуучуларынын жазуу маданиятын өздөштүрүүдөгү психологиялык бөтөнчөлүгү, сабаттуу жазууга көмөктөшүүчү факторлор, жазуу маданиятын үйрөтүүнүн негизги

принциптери, жазуу сабактарын өткөрүүнүн болжолдуу үлгүлөрү илимий өңүттө анализденди.

Биринчи баптын үчүнчү параграфындагы **педагогика факультеттеринин студенттерине окуучунун жазуу маданиятын калыптандырууну үйрөтүүнүн программалык талаптары** катары башталгыч класстардын болочок мугалиминин профессионалдык педагогикалык маданиятын калыптандырууда PIZA эл аралык программасы, “Мамлекеттик тилди өркүндөтүү жөнүндөгү” Президенттин жарлыктары, жогорку окуу жайларынын педагогика факультеттеринде окуп жаткан студенттердин окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу боюнча кафедрадагы жумушчу программалары, стандарттары, окуучунун жазуу жана окуу ишмердүүлүгүн калыптандыруу боюнча илимий изилдөөлөрүн, методикалык окуу куралдары, окутуу тарбиялоо боюнча нормативдик актылар, методикалык илимий макалалар, Ата мекендик окумуштуулардын (К.Сартбаев, А.Акунова, А.Мураталиева, С.К.Рысбаев, С.С.Сакиева, В.Мусаева, Б.Субанова) эмгектери, окуучунун жазуу маданиятын калыптандыруунун принциптерин анализдеген илимий макалалар белгиленип, бул программалардын, эмгектердин окуу процессиндеги орду, мааниси иликтенди.

Экинчи бапта- башталгыч класс окуучуларынын жазуу маданиятын калыптандыруунун натыйжалуу формалары жана методдору, педагогикалык эксперименттик иштердин жүрүшү жана анын жыйынтыктары илимий талдоодон өткөрүлдү.

Экинчи баптын биринчи параграфындагы **башталгыч класс окуучуларынын жазуу маданиятын калыптандыруунун натыйжалуу формалары жана методдору** деген аталыштагы экинчи баптын биринчи параграфында болочок мугалимдер эске алуучу милдеттүү эрежелер, жазуу маданиятына көнүктүрүүнүн усулдары, жазуу ишмердүүлүгүндөгү кыйынчылыктардын себептери (физиологиялык, психологиялык), жазуу маданиятын калыптандыруунун түрлөрү (туура отуруу, калем сапты туура

кармоо, көзөмөл чекит, машыгуулар, дисграфия) жана формалары, жазууга чейинки окуунун мааниси, жазуу маданиятына үйрөтүүдөгү жекелик өзгөчөлүктөр, дифференциациялык мамиле, жазуу маданиятын өздөштүрүүнүн негизги баскычтары, окутуунун коммуникативдик принциптери, жазуу үчүн тилдик материалдарды тандоо жана аны үйрөтүүдө функционалдык мамиле жасоо принциби илимий анализден өткөрүлдү.

Экинчи баптын экинчи параграфында **педагогикалык эксперименттик иштердин жүрүшү жана анын жыйынтыктары** тууралуу маселе иликтенип, эксперимент жүргүзүү иштеринин теориялык анализдерине көңүл бурулуп, айрыкча И.П.Павловдун педагогикалык эксперименттик тажрыйбасы теориялык жактан жакындан жардам берди. Педагогикалык эксперимент түшүнүгү илимий өңүттө чечмеленип, Ата мекендик эксперименталдык тажрыйбалардын жыйынтыктары сунушталды. Изилдөө ишинде объективдүү чындыкка жетүү үчүн диссертант тарабынан орто жана жогорку окуу жайларынын педагогика адистигинин студенттерине келечектеги окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруусунун негизги багыттары аталышында сурамжылоо (анкета) жүргүзүлүп, жыйынтыгы чыгарылды.

Үчүнчү бапта- балдардын жазуу маданиятын калыптандыруунун технологиялары, студенттердин башталгыч класстын окуучусунун ата-энелери менен иш алып баруусун калыптандыруу, башталгыч класстын мугалиминин окуучунун жазуу маданиятын калыптандыруунун педагогикалык-психологиялык аспектилери иликтенди.

Үчүнчү баптын биринчи параграфында балдардын жазуу маданиятын калыптандыруунун технологиялары, методдору, формалары жана каражаттары каралып, анда башталгыч класстар жана алардын өзгөчөлүктөрү, маалымат коомунда жашап жаткан балдардын өзгөчөлүктөрү (диджитал, санариптик абorigендер), интернет муундун жазуу маданиятын калыптандыруунун ыкмалары, билим берүү стандарттарын жана окуу программаларын базар шартына ыңгайлаштырып түзүү формалары, жазуу маданиятын көп тилдүүлүккө ыңгайлаштыруу тартиптери, мектепке чейинки

тарбия берүү баскычтары (сенситивдик-коммуникативдик), башталгыч класстын окуучуларынын курактык өзгөчөлүктөрүн эске алуу эрежелери (балдар психологиясы), башталгыч класстын окуучуларынын жазуу маданиятын калыптандыруу методдору (иммитативдик, коммуникативдик, конструкциялоо) илимий талдоодон өткөрүлдү.

Үчүнчү баптын экинчи параграфында студенттердин башталгыч класстын окуучусунун ата-энелери менен иш алып баруусун калыптандыруу жолдору каралып, тыгыз кызматташуу жолу катары окуу ишмердүүлүгүн өркүндөтүү иштери боюнча маалыматтар, билим берүү жаатында милдеттүү болгон ченемдик документтер, мамлекеттик стандарттар, окуучулардын коомдогу социо-маданий ишмердүүлүктөрү тууралуу маалыматтар ата-энелерге ачык жеткирилип туруусу рационалдуу жолдордун бири катары белгиленди. Илимий изилдөөнүн жүрүшүндө болочок мугалимдин окуучуларынын ата-энелери менен иштөөгө даярдыгын калыптандырууга өбөлгө түзүүчү окуу сабактарын, илимий ыкмаларды, ийримдерди уюштуруу зарылдыктары эске алынды.

Үчүнчү баптын үчүнчү параграфында башталгыч класстын мугалиминин окуучунун жазуу маданиятын калыптандыруунун педагогикалык-психологиялык аспектилери изилденип, жогорку окуу жайынын педагогика факультеттеринде билим алып жаткан башталгыч класстардын болочок педагогдорунун кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандыруу критерийлери, компетенттери, теориялык негиздери, кесиптик компетенттүүлүктүн түзүмү, (гностикалык, процессуалдык, коммуникативдик, инсандык, рефлексивдүү, чыгармачыл), жаш мугалимдерге кесиптик жардам көрсөтүү, профессионалдык педагогикалык маданиятынын туура калыптанышына өбөлгө түзүүчү факторлор талданды.

КОРУТУНДУ

Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларынынын педагогика жана башталгыч билим берүү адистигин өздөштүрүп жаткан студенттердин окуучусунун жазуу маданиятын жана өздөрүнүн профессионалдык

педагогикалык маданиятын калыптандыруунун педагогикалык максатын койгон бул диссертацияда натыйжалуу аткарылды деп төмөнкүлөрдү белгилөөгө болот. Асыресе, алар алдын-ала белгиленген милдеттердин алкагында ишке ашырылды.

1. Башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу жана өзүнүн профессионалдык педагогикалык маданиятынын калыптануу проблемаларына методологиялык жалпы изилдөө жүргүзүлдү жана жалпылаштырылды.

Башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруусу жана адис катары өзүнүн профессионалдык педагогикалык маданиятынын өзгөчөлүгү-анын ээ болгон билимдеринен, билгичтиктеринен жана көндүмүнөн башка да анын балдар, коом, окуучулары менен болгон жеке мамилесин түптөгөн инсандыгы (личность) жана анын профессионалдык-педагогикалык маданиятынын деңгээли. Адис катары жалпы маданияттын бир бөлүкчөсү болуу менен ал коомдун саясий, экономикалык жана идеологиялык турмушу менен тыгыз байланышта болот. Коомдук турмуштун көрүнүшү катары ал профессионалдык педагогикалык ишмердүүлүктүн ар кандай жактарын, түрлөрүн камтыйт, татаал болгон иерархиялык динамикалык системаны түзөт. Профессионалдык-педагогикалык ишмердүүлүктүн структуралык составдык курамында философиялык, социалдык-тарыхый, социомаданий, социалдык-педагогикалык, этникалык жана этнологиялык принциптер менен мамилелер жатат.

2. Мектептин башталгыч класстарында каллиграфияны, кыргыз тилин, алиппени жана адабий окууну үйрөтүү процессинде болочок мугалим – студенттердин адис катарында өздөрүнүн профессионалдык педагогикалык маданиятын калыптандыруунун жолдору аныкталып, натыйжалуу деп эсептелген каражаттары иштелип чыкты.

Жогорку окуу жайлардын педагогика жана башталгыч билим берүүнүн методикасы факультеттеринде каллиграфияны, кыргыз тилин, алиппени жана

адабий окууну үйрөтүү процессинде баарынан мурда анда окуп билим алып жаткан студенттин оозеки жана жазуу кебин калыптандыруу зарылдыгы чыгат. Анын ошол тилди өздөштүрүүсү, тилдин грамматикасын натыйжалуу өздөштүрүүсү, педагогиканын, дидактиканын жана методиканын теориясы менен практикасын мыкты билүүсү-алардын балдарга болгон урмат-сый мамилесин калыптандырат, бул болсо өз кезегинде ар кандай курактагы (айрыкча, кенже курактагы) балдар менен баарлашууга, эркин сүйлөшүүгө жол ачат. Ушунусу менен ал өзүнүн профессионалдык педагогикалык маданиятын туура калыптандырат.

3. Башталгыч класстардагы каллиграфия, кыргыз тили, алиппе жана адабий окуу предметтери аркылуу педагогикалык факультетинин студентинин (болочок мугалимдин) окуучунун жазуу маданиятын калыптандыруу жана адис катары өзүнүн профессионалдык педагогикалык маданиятын калыптандыруу боюнча эксперименталдык иштердин натыйжалуулугу аныкталды жана алар жалпылаштырылды.

Башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу жана анын адис катары өзүнүн профессионалдык педагогикалык маданиятын калыптандыруу боюнча жүргүзүлгөн эксперименттик-мониторинг жумуштары көрсөткөндөй профессионалдык педагогикалык маданияттын илимий-практикалык мааниси студентти чыгармачылык активдүүккө багыттоо керектиги болду, анын “мен – мугалим” деген концепциясын калыптандыруу, мунун өзү анын профессионалдык педагогикалык ишмердүүгүн туура багытта жүргүзүүгө карата болгон даярдыгын шарттайт. Эксперимент жумуштарын жүргүзүүдө педагогикалык, психологиялык, дидактикалык, методикалык, филологиялык, лингвистикалык адабияттарды өздөштүрүүнүн өзү бизге болочок мугалимдин профессионалдык педагогикалык маданияттын калыптандыруунун натыйжалуу жолдору менен конкреттүү концепциясын түзүп алууга өбөлгө болуп берди.

4. Мектептин башталгыч класстарында каллиграфия, кыргыз тили,

алиппе жана адабий окуу предметтери аркылуу болочок мугалимдин окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу жана анын адис катары өзүнүн профессионалдык педагогикалык маданиятын калыптандыруу боюнча алынган жыйынтыктардын, тыянактардын негизинде практикалык сунуштар даярдалды.

Бул изилдөөдөн кийин биз, башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин окуучунун жазуу маданиятын калыптандыруу жана анын профессионалдык педагогикалык маданияты түшүнүгүн туруктуу, стабилдүү педагогикалык система катары карап, анын структуралык курамындагы бардык компоненттердин (когнитивдик, рефлексиялык, аксиологиялык, коммуникативдик жана социомаданий) интеграцияланган, бири-экинчисин толуктап турган бирдиктүү бир система караты билебиз. Биздин эксперименттик иштерибиз түпкүлүгүндө мына бул милдеттердин реализацияланышына багытталган.

- Жогорку окуу жайларынын педагогика жана башталгыч билим берүүнүн методикасы адистигинин студентинин окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу жана анын өзүнүн адис катары профессионалдык педагогикалык маданиятын камсыз кылган каражаттарды (индивидуалдаштыруу, дифференциациялоо, предмет аралык байланыштарды камсыз кылуу) сыяктууларды тандоо жана аларды систематизациялоо.

- Профессионалдык-педагогикалык маданияттын структуралык курамындагы компоненттерди (когнитивдик, рефлексивдик, аксиологиялык, коммуникативдик, социомаданий) андан ары өнүктүрүү милдети. Профессионалдык педагогикалык маданиятын калыптанышын жалпы окуу-тарбия процессинин натыйжалуулугун арттырууга багыттоо милдети турган. Мындай милдеттердин баарысы эксперименттин жүрүшүндө жана анын жыйынтыктоочу этабында толук аткарылды.

Практикалык сунуштар

1. Башталгыч класстардын болочок мугалимдерине жогорку окуу жайынын педагогика жана башталгыч билим берүү адистигинде окуп билим

алып жаткан мезгилинен баштап профессионалдык педагогикалык маданияттын когнитивдик-таанып билүүчүлүк (инсандын билим системасы), аксиологиялык (инсандын баалуулук багыттарынын системасы), рефлексиялык (жөндөм-шыктардын системасы), коммуникативдик (карым-катыш нормаларынын системасы) жана социомаданий (социалдык активдүүлүк жана сезимдер системасы) сыяктуу зарыл компоненттерин калыптандыруу зарыл.

2. Башталгыч класстардын болочок мугалимдерине окуучусунун каллиграфиясын (туура, таза, тыкан, кооз жана сабаттуу жазуусу), тилди, алиппени жана адабий окууну үйрөтүүнүн натыйжалуу формаларын, методдорун, жана каражаттарын аныктоодо алардын эне тилинин грамматикалык, фонетикалык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен алардын оозеки жана жазуу кебинин калыптанышына басым жасоо зарыл.

3. Башталгыч класстардын болочок мугалимдерине (азыркы студентте) окуучунун жазуу маданиятын калыптандырууга жана анын профессионалдык педагогикалык маданиятынын калыптанышы үчүн буга эң эле зарыл болгон педагогикалык шарттардын түзүлүшү керек.

4. Окуу программаларына башталгыч класс окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу жана мугалимдин педагогикалык маданиятын калыптандыруучу билимдердин системасын киргизүү. Андай системалар бир жагынан, болочок адистердин даярдоонун талаптарына, экинчи жагынан, аларга окуучунун жазуу маданиятын туура калыптандырууга үйрөтүү ишинде жалпы маданий деңгээлин көтөрүүгө багытталышы керек.

5. Башталгыч класстардын болочок мугалимдерине каллиграфияны, тилди, алиппени жана адабий окууну үйрөтүү методдору, формалары менен каражаттары студенттин өзүнүн оозеки жана жазуу кебин калыптандырууга, башкача айтканда, анын коммуникативдик компетенциясын калыптандырууга багытталышы керек.

6. Башталгыч класстарда каллиграфияны, кыргыз тилин, алиппени жана адабий окууну натыйжалуу жүргүзүүнүн методдорун, формаларын жана

каражаттарын үйрөтүү ишинде педагогикалык факультеттеги сабактардын натыйжалуулугун арттыруу багытында студенттин жеке чыгармачылык потенциалын өстүрүүгө багытталган иштер, анын грамматикалык билим, билгичтик, көндүмдөрүн (компетенцияларын), оозеки жана жазуу кебинин калыптанышын приоритет катары кармануу зарыл.

7. Жогорку окуу жайларындагы педагогика жана башталгыч билим берүүнүн методикасы адистиктерде каллиграфия, кыргыз тили, алиппе жана адабий окуу боюнча практикалык сабактарда студентти окуучусунун жазуу маданиятын калыптандырууга үйрөнүүгө карата өзүн-өзү мотивациялоо жана окутууга шыктандырган чыгармачыл жөндөмдөрдү, сабактардагы, баарлашуудагы активдүүлүктү өнүктүрүү боюнча тапшырмалардын системасын иштеп чыгуу зарыл.

8. Аудиториялык сабактарда да сабактардан сырткаркы мезгилде да башталгыч класстардын мугалими катары даярдалып жаткан студенттин башталгыч класстардын окуучуларынын каллиграфиясын калыптандыруусун камсыз кылуу зарылдыгы, алардын буга карата болгон педагогикалык мотивациясын камсыз кылуу зарыл.

9. Башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу жана анын адис катары өзүнүн профессионалдык педагогикалык маданиятын калыптандыруу процесси педагогикалык факультеттеги каллиграфия, кыргыз тили, алиппе жана адабий окуу предметтери аркылуу ишке ашырылып жаткан соң аны маданий мейкиндиктин субъекти катары кароо зарыл, анын педагогикалык, тилдик, маданий, адабий ресурстарын студент кезинен баштап калыптандыруу милдети турат.

10. Башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин окуучунун жазуу маданиятын калыптандыруу жана адис катары өзүнүн профессионалдык педагогикалык маданиятын калыптандыруу процессинде студентке каллиграфия, кыргыз тили, алиппе жана адабий окуу аркылуу жүргүзүү процесси ушул изилдөө менен эле толук чечилбейт, ошентсе да бул

изилдөөдөн алынган жыйынтык-натыйжаларды республиканын жогорку окуу жайларынын педагогика жана башталгыч билим берүүнүн методикасы адистигинин окуу процессинде кеңири колдонуу сунуш кылынат.

Диссертациянын мазмуну төмөнкү эмгектерде чагылдырылган:

1. Сакиева С.С., Осмоналиева С.Ч. Профессор Каратай Сартбаевдин эмгектеринде орфографиялык сабаттуулукка үйрөтүү маселелеринин изилдениши. Илим. Билим. Техника. 2023. № 1 (76). С. 152-156. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=50354282>
2. Осмоналиева С.Ч., Сакиева С.С. Башталгыч класстын окуучуларынын жазуу маданиятын калыптандыруунун педагогикалык шарттары Федералдык мамлекеттик бюджеттик жогорку билим беруу мекемеси "Россия мамлекеттик социалдык университетинин" Кыргыз Республикасынын Ош шаарындагы филиалынын жарчысы. 2023. № 1 (27). С. 204-210. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=54597516>
3. Осмоналиева С.Ч., Сакиева С.С. Башталгыч класстын окуучуларына жазуу маданиятын калыптандырууну үйрөтүүнүн актуалдуулугу Федералдык мамлекеттик бюджеттик жогорку билим беруу мекемеси "Россия мамлекеттик социалдык университетинин" Кыргыз Республикасынын Ош шаарындагы филиалынын жарчысы. 2023. № 1 (27). С. 211-217. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=54597517>
4. Осмоналиева С.Ч. Жогорку окуу жайларынын педагогика факультетинин студенттерине окуучунун жазуу маданиятын калыптандыруунун үйрөтүүнүн актуалдуулугу. Эл агартуу. 2022. № 7-8. С. 36-42 <https://cloud.mail.ru/public/VhJd/EHrAM67MV>
5. Сакиева С.С., Осмоналиева С.Ч. Башталгыч класстагы адабий билим берүү (адабий окуу предметинин мисалында) Alatoo Academic Studies. 2022. № 4. С. 110-116. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=50277615>
6. Тажибаева Ж.К., Осмоналиева С.Ч. Инсанды калыптандыруудагы психологиялык, педагогикалык аспектилер. Вестник Жалал-Абадского государственного университета. 2021. № 2 (47). С. 98-103. [file:///C:/Users/user/Downloads/2021-2%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/2021-2%20(1).pdf)
7. Шишкараева А.К., Осмоналиева С.Ч. Преемственность дошкольного образования в обучении учащихся начальных классов. Вестник Жалал-Абадского государственного университета. 2021. № 4 (49). С. 1. [file:///C:/Users/user/Downloads/2021-4%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/2021-4%20(4).pdf)
8. Sakieva S.S., Osmonaliev S.Ch. LITERARY READING: READING SKILLS, THEORY AND PRACTICE. Известия Кыргызской академии образования. 2020. № 2 (51). С. 191-196. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=42311358>
9. Сакиева С.С., Осмоналиева С.Ч. Башталгыч класста сөз өстүрүүнүн изилдениши, тажрыйбалары. Alatoo Academic Studies. 2020. № 2. С. 28-35. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44236686>

10. Сакиева С.С., Осмоналиева С.Ч. Башталгыч мектепте адабий окууга үйрөтүүнүн методикасынын изилдениши. Alatoo Academic Studies. 2020. № 3. С. 54-61. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44451160>
11. Темирбаева Г.К, Матисакова А, Осмоналиева С.Ч. Причины ухудшения памяти и пути улучшения его совершенствования. Вестник Жалал-Абадского государственного университета. 2016. № 2 (33). С. 2016-2.pdf
12. Ташкенбаева Ф.Р., Ураимов К.М., Мокуева Н.Ш., Осмоналиева С.Ч. Күнүмдүк сабак – бир чыгармага тете же бир күндүк сабактын иштелмеси жөнүндө. Bulletin Jalal-Abad State University. 2013. № 1 (27). С. 2013-1-2.pdf
13. Сакиева С.С., Мамбетова М.К., Осмоналиева С.Ч. Традиция и инновация в обучении литературы (1-статья) Известия ВУЗов (Кыргызстан). 2005. № 4. С. 40-42. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=26453313>
14. Сакиева С.С., Осмоналиева С.Ч., Тобокелова С.А. Традиция и инновация в обучении кыргызского народа (2-статья). Известия ВУЗов (Кыргызстан). 2005. № 4. С. 180-181. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=26453351>

Осмоналиева Сабира «Жогорку окуу жайларынын педагогика факультетинин студенттерине окуучунун жазуу маданиятын калыптандырууну үйрөтүүнүн илимий-дидактикалык негиздери» деген темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясынын

РЕЗЮМЕСИ

Түйүндүү сөздөр: маданият, жазуу маданияты, каллиграфия, инновациялык технологиялар, компетенттүүлүк, окутуунун методдору, мугалимдин кесиптик ишмердүүлүгү, мугалимдин педагогикалык техникасы, кесиптик маданият, жазуу этикасы.

Изилдөөнүн максаты. Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайларынын педагогикалык факультеттеринин студенттерине окуучунун жазуу маданиятын калыптандырууну үйрөтүүнүн негиздерин иштеп чыгуу.

Изилдөөнүн объекти: Билим берүүнүн алгачкы этаптарында кенже курактагы окуучулардын жазуу маданиятын калыптандыруу процессин изилдөө.

Изилдөөнүн предмети: Жогорку жана орто окуу жайларынын педагогикалык факультеттеринин студенттерине окуучунун жазуу маданиятын калыптандырууну үйрөтүү процессин изилдөөнүн жолдору, ыкмалары.

Изилдөөнүн методдору: илимий адабияттарды талдоо; байкоо, анкеттөө, аңгемелешүү, тажрыйбаларды үйрөнүү, анализ жана синтез, педагогикалык эксперимент, кейс усулу, индукция жана дедукция, герменевтика.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы: Республиканын жогорку окуу жайларынын педагогикалык факультеттеринде окуп жаткан студенттердин, башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу ишиндеги профессионалдык педагогикалык даярдыгын деңгээли аныкталды, анын маани-маңызы жана структуралык түзүмү такталды;

Башталгыч класс окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруунун жогорку деңгээли жана болочок педагогдорду даярдоону өркүндөтүүнүн жолдору аныкталды, педагогикалык чыгармачылыктын ролу, окутуу процессинин индивидуалдаштырылышы, анын профессионалдык педагогикалык ишмердүүлүктүн тилдик, адабий окуу, алиппелик жана башка түрлөрү менен интерграцияланышы ишке ашырылды.

Изилдөөнүн практикалык мааниси: Башталгыч класс окуучусунун жазуу маданиятын калыптандыруу боюнча педагогикалык-методикалык шарттардын бул изилдөөдө сунушталган комплекси кыргыз тили, алиппе жана адабий окуу сабактарында жогорку деңгээлдеги педагогикалык даярдыкка ээ болгон педагогдорду даярдоо процессинин натыйжалуулугун арттырат.

